

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кафедра китайської філології

Курсова робота з китайської філології

на тему:

**ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІМПЕРФЕКТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ
КИТАЙСЬКІЙ МОВІ**

Студента групи Пкит 06–19

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Китайська мова і література та переклад,

західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.065 Східні мови

та літератури (переклад включно),

перша – китайська

Бендюга Антона Олеговича

Науковий керівник:

викл. Нижегородцева А.О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	<u>3</u>
РОЗДІЛ 1. ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ПЕРФЕКТИВІВ І ІМПЕРФЕКТИВІВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	<u>5</u>
1.1. Перфектив та імперфектив у китайській мові	<u>5</u>
1.2. Формування та розвиток системи аспектуальних показників в китайській мові.....	<u>12</u>
ВИСНОВОК ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	<u>20</u>
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІМПЕРФЕКТИВНОСТІ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	<u>22</u>
2.1. Дуративність, як засіб вираження імперфективу	<u>22</u>
2.2. Прогресив, як засіб вираження імперфективу	<u>27</u>
ВИСНОВОК ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	<u>32</u>
ВИСНОВКИ	<u>34</u>
АНОТАЦІЯ	<u>36</u>
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	<u>37</u>

ВСТУП

Категорія аспектуальності може бути визначена як функціонально-семантична категорія, змістом якої є характер протікання дії, а вираженням – морфологічні, словотвірні та лексичні засоби за участі певних синтаксичних елементів речення. Категорія аспектуальності як функціонально-семантична категорія об'єднує різнопланові та різнорівневі мовні засоби.

К. Сміт (Smith, 1997) вказує, що аспектуальне значення в реченні передає інформацію двох типів: 1) ситуація представлена з певної перспективи (viewpoint); 2) ситуація опосередковано класифікується як стан або подія певного типу (situation type). Представлення ситуації з певної перспективи забезпечується граматичними засобами мови, тип ситуації носить “прихованограматичний” характер, є лексико-граматичною категорією. У цьому дослідженні ми розглядаємо семантичний інваріант і диференційні ознаки граматичної категорії аспекту (граматичного аспекту, точки зору (viewpoint)) в китайській мові як аспектуальну інформацію, що відображає темпоральну перспективу, яку обирає мовець для презентації певної ситуації.

У китайській мові, як і в багатьох мовах світу, центральною опозицією граматичної категорії аспекту є дихотомія перфективи-імперфективи, де перфективи визначаємо як представлення ситуації із зовнішньої перспективи, як єдине неподільне ціле; імперфективи презентують ситуацію зсередини, фокусуючись на певній стадії ситуації. Для визначення значень та функцій граматичної категорії аспекту в китайській мові актуальним є питання про виокремлення інваріантного аспектуального значення та його диференційних ознак.

Актуальність цього дослідження визначає необхідність вивчення засобів реалізації імперфективності з позиції функціональної граматики. Функціонально-системний підхід сприяє вивченню мови в дії, що дозволяє виявити різноманітні засоби реалізації імперфективності в сучасній китайській мові.

Об'єктом нашої роботи є імперфективність в сучасній китайській мові.

Предметом дослідження є функціональні особливості імперфективності в китайській мові.

Мета цієї роботи – дослідити особливості засобів реалізації імперфективності сучасної китайської мови.

Поставлена мета роботи передбачає виконання таких завдань:

- ✓ розглянути сутність засобів реалізації імперфективності і закономірності їх відображення в китайській мові;
- ✓ дослідити основні особливості засобів реалізації імперфективності.

Методи дослідження. Провідний лінгвістичним методом, застосованим при обробці матеріалу, є функціональний аналіз.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів проведеного дослідження у викладанні таких дисциплін як грамика китайської мови та китайська філологія.

Структура роботи: Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, анотації та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ПЕРФЕКТИВІВ І ІМПЕРФЕКТИВІВ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

1.1. Перфектив та імперфектив у китайській мові

У працях відомих китайських науковців Ван Лі (王力, 1984), Люй Шусян (吕叔湘, 1999), Чжао Юаньжень (赵元任, 1979) зазначається, що в китайській мові наявна лише категорія аспекту, а граматичної категорії часу немає. Водночас категорія аспекту розглядається переважно через опис можливих значень або функцій морфологічних показників аспектуальних відношень, категорія аспекту не розглядається в цих працях з точки зору опозицій аспектуальних значень, не диференціюється роль лексичних, синтаксичних та контекстуальних засобів у формуванні аспектуального значення висловлення. З точки зору опозиції перфективності–імперфективності граматична категорія аспекту в китайській мові розглядається у працях Р. Сяо (Xiao R, 2004) і Т. МакЕнері (McEnergy, 2004), Дай Яоцзіна (戴耀晶, 1997), які інтерпретують категорію аспектуальності в китайській мові як таку, що включає в себе лексичні аспектуальні класи та граматичну категорію аспекту, засобами вираження якої є морфологічні показники. Дай Яоцзін (戴耀晶, 1997) вказує, що в китайській мові аспектуальне значення виявляється у всьому реченні, а не стосується лише предиката.

Стосовно китайської мови, питання розмежування перфективних і імперфективних аспектів у працях дослідників 50-х і 60-х років не підіймалися. Ван Лі (王力, 1984, с. 201), Люй Шусян (吕叔湘, 1999, с. 16), Чжао Юаньжень (赵元任, 1979, с. 125–128) обмежувались перерахуванням різних аспектів, які існують в китайській мові, не визначаючи при цьому критеріїв протиставлення цих аспектів. Наявність у китайській мові дихотомії перфективи / імперфективи підіймається у праці Дай Яоцзіна, який розглядає цю опозицію відповідно до

поглядів Б. Комрі: перфективи розглядаються як такі, що спостерігають ситуацію ззовні, як єдину, неподільну подію. Імперфективи – аспекти, що розглядають ситуацію як нецілісну подію, що може бути розкладена на окремі стадії (戴耀晶, 1997, с. 29–30). Р. Сяо і Т. МакЕнері зазначають, що в китайській мові розмежування між імперфективами і перфективами, на відміну від англійської мови, доволі чітке. Розглядаючи опозицію перфективи / імперфективи, Р. Сяо і Т. МакЕнері визначають три типи протиставлення: 1) перфективи розглядають ситуацію ззовні як цілісну, тоді як імперфективи розглядають ситуацію частково, зсередини; 2) перфективи розглядають ситуацію як завершену, тоді як імперфективи розглядають ситуацію як таку, що продовжується; 3) розрізнення перфективів / імперфективів відповідає розрізненню темпорально пов'язаних і темпорально непов'язаних ситуацій.

Якщо ми розглядаємо граматичну категорію аспекту в китайській мові та визначаємо наявність дихотомії перфектив / імперфектив, постає питання про визначення інваріанта категоріального значення та диференційних ознак перфективів і імперфективів. Як зазначає С. В. Сорокін, проблема інваріантності-варіативності аспектуального значення посідає одне з ключових місць у дослідженні темпорально-аспектуального комплексу будь-якої мови (Сорокін, 2009, с. 76). Визначаючи інваріанти, за О. В. Бондарком, маємо на увазі ознаку або комплекс ознак досліджуваних системних об'єктів (мовних або мовленнєвих одиниць, класів і категорійних значень і функцій), які залишаються незмінними під час будь-яких перетворень, зумовлених взаємодією системи з навколишнім середовищем (Бондарко, 2002, с. 159). Говорячи про загальне значення граматичної форми, О. В. Бондарко вказує, що загальне значення являє собою інваріант, що охоплює всі окремі значення та використання цієї форми. Загальне значення визначається як ознака (комплекс ознак) певної форми, що відрізняють її від інших форм, що репрезентують цю граматичну категорію (Бондарко, 2002, с. 164).

Досліджуючи граматичну категорію аспекту в китайській мові, необхідно визначити диференційні ознаки категоріальних значень, які виражають

перфективи і імперфективи. Б. Комрі, визначаючи категорію аспекту як таку, що розглядає різні шляхи спостереження внутрішньої темпоральної структури ситуації, вказує, що ситуація може розглядатися як цілісна, без виокремлення окремих фаз, що конструюють певну ситуацію (перфективи) та як така, що фокусується на внутрішній структурі (імперфективи) (Comrie, 1976, с. 3). К. Сміт вказує, що в мовах перфективні аспекти (viewpoints) являють собою інформаційно закриті ситуації, в яких ситуація розглядається як завершена і як така, що включає як початкову, так і кінцеву точки (Smith, 1997, с. 66). Імперфективні аспекти є відкритими, презентують частину ситуації, без фокусування на кінцевих точках ситуації. К. Сміт називає ті імперфективні аспекти, які фокусуються на певному внутрішньому інтервалі ситуації, немаркованими, тоді як ті, що фокусуються або на початковій або на результативній стадії ситуації, тлумачить як марковані імперфективні аспекти (viewpoints) (Smith, 1997, с. 73). О. Даль визначає перфективне дієслово як таке, що типово вказує на окрему подію, що розглядається як нерозкладне ціле, з певним результатом або завершенням, яке локалізується в минулому (Dahl, 1985, с. 78). Найчастіше подія буде пунктуативною або може розглядатися як одноразовий перехід з одного стану до протилежного, тривалість якого можна ігнорувати. О. В. Бондарко, аналізуючи питання інваріанта у сфері аспектології, пропонує як інваріант для доконаного виду такі ознаки, як цілісність та обмеженість дії межею (Бондарко, 2002, с. 66).

Таким чином, розглядаючи протиставлення перфективи / імперфективи в китайській мові ми пропонуємо спиратися на комплекс ознак: цілісність і обмеженість дії границею, які доповнюють один одного.

Розглянемо ці ознаки детальніше. Під цілісністю ми розуміємо, що ситуація з аспектуальної точки зору розглядається як неподільна, тобто така, в якій три стадії розвитку ситуації (початок, продовження і завершення) утворюють єдине нерозкладне ціле. Таким чином, дія представляється як така, що перебуває поза членуванням на окремі фази. Таке представлення дії протиставляється експліцитній процесності, що виражається імперфективними

аспектами, коли в дії може бути виокремлена середня фаза, яка отримує процесну інтерпретацію. Як наголошує О. В. Бондарко, тут протиставляється саме експліцитна процесність, оскільки імпліцитна процесність на рівні семантики висловлення може суміщатися з ознаками цілісності та обмеженості дії границею, де за участі елементів контексту виражається досягнута межа у сполученні з попереднім процесом, який привів до цього процесу (Бондарко, 2002, с. 367–368), наприклад: *它现在凉下来了 Tā xiànzài liáng xiàláile* – *Зараз воно [сонце] охолонуло*, де досягнення межі передбачає певний попередній процес, який привів до цього результату.

Ознака цілісності завжди пов'язана з поглядом на дію “ззовні”, як вказують К. Сміт, О. В. Бондарко і Дай Яоцзін. Погляд на дію “ззовні” передбачає брак виділення та розгортання середньої фази дії. Таким чином, як зазначає О. В. Бондарко, ознака цілісності заперечує ознаки процесності: членування дії на фази та внутрішню темпоральну структуру (Бондарко, 2002, с. 368–369).

К. Сміт визначає цілісність, включення як початкової, так і кінцевої точок як основну ознаку перфективних аспектів. Серед основних властивостей перфективних аспектів дослідниця вказує несумісність перфективів із тривалістю події. Оскільки перфективи включають у себе кінцеву точку, то характер кінцевої точки, комплетивність або термінативність, залежать від акціонального класу (situation type) (Smith, 1997, с. 67–68). Для діяльностей перфективи вказують на термінативність, тоді як здійснення включають значення комплетивності (завершеності). З іншого боку, для китайської мови, як стверджує К. Сміт, використання перфективних аспектуальних показників з усіма акціональними класами, крім стативітів, указує на термінативність, а значення комплетивності виражається окремими результативними морфемами (Smith, 1997, с. 68–69) (які Р. Сяо і Т. МакЕнері розглядають як показники комплетивного аспекту (Xiao R, 2004, с. 159–180)).

К. Сміт визначає імперфективи як такі, що презентують частину інформації про подію, не включаючи інформацію про початкову або кінцеву точки. Таким чином для імперфективних аспектів він виділяє два значення: загальний

імперфектив (який вона ототожнює з *Imparfait* у французській мові) і прогресив. Крім того, вона вказує на такі імперфективні значення, які вона визначає як маркований імперфектив, що фокусуються або на підготовчій стадії події або на результативній стадії події (Smith, 1997, с. 73–74).

К. Сміт трактує морфему 着 *zhe* в китайській мові як результативну імперфективну морфему, яка фокусується на інтервалі після зміни стану (Ross Claudia, Ma Jing–heng Sheng & He Baozhang, 2006, с. 76), з чим не погоджуються Р. Сяо і Т. МакЕнері, які зазначають, що ця морфема вказує на дуративність, а інтерпретація 着 *zhe* як результативної морфеми є результатом того, що цей граматичний показник має статичну і динамічну подвійну природу, яка виявляється залежно від семантичних особливостей предикатного комплексу (Xiao R, 2004, с. 186–188).

Дай Яоцзін вказує, що в китайській мові перфективи презентують цілісну дію, тоді як імперфективи розкривають фрагмент, частину події (戴耀晶, 1997, с. 29–30). Він демонструє цілісність перфективних аспектів та нецілісність імперфективів такими прикладами:

a) 操场上 (同时) 进行着两场比赛。 *Cāochǎng shàng (tóngshí) jìn xíng zhāo liǎng chǎng bǐsài.* На стадіоні (одночасно) проходять два змагання.

b) *操场上 (先后) 进行着两场比赛。 *Cāochǎng shàng (xiānhòu) jìn xíng zhāo liǎng chǎng bǐsài.* На стадіоні (один за одним) проходять два змагання.

c) 操场上 (同时) 进行了两场比赛。 *Cāochǎng shàng (tóngshí) jìnxíngle liǎng chǎng bǐsài.* На стадіоні (одночасно) проходили два змагання.

d) 操场上 (先后) 进行了两场比赛。 *Cāochǎng shàng (xiānhòu) jìnxíngle liǎng chǎng bǐsài.* На стадіоні (один за одним) проходили два змагання (吕叔湘, 1999, с. 43–44).

Приклади a) і c) вказують на ситуацію, коли два змагання проходять одночасно, наявність аспектуальних показників 着 *zhe* (приклад a)) та 了 *le* (приклад c)) демонструє різні точки зору спостереження ситуації. У прикладі a) подія спостерігається у процесі перебігу, увага фокусується на середній стадії

(стадії тривалості) двох змагань, що проходять одночасно. У прикладі с) подія спостерігається ззовні, розглядається як єдине ціле, без виділення окремих фаз події. У прикладі d) подія, коли два змагання, що проходять одне за одним, також розглядається як єдине ціле, точка зору охоплює процес від початку першого змагання до завершення другого без диференціації окремих фаз. Приклад b) у китайській мові неможливий, оскільки неможливим є одночасне спостереження двох послідовних подій у процесі їхнього протікання.

Спираючись на зазначене вище, перфективи в китайській мові ми розглядаємо як цілісну ситуацію, яка не може бути розкладена на окремі стадії (початок, протікання ситуації, завершення) і яка спостерігається ззовні. Імперфективи, відповідно, розглядаємо як не цілісні ситуації, тобто такі, в яких увага фокусується на окремій стадії розвитку ситуації: або на початку ситуації, або на стадії продовження чи на завершальній стадії, сама подія спостерігається з середини.

Ознака обмеженості дії межею зникається з ознакою цілісності в аспекті повноти виявлення дії, фокусується на фіксації межі дії, вичерпаності дії. Ця ознака поширюється як на дії, спрямовані на досягнення межі, але й на ті дії, які не пов'язані з такою направленістю.

У питанні обмеженості дії межею можуть бути виділені два різновиди межі, які у висловлюванні виражаються лексично і контекстом. Такі різновиди О. В. Бондарко називає абсолютною і відносною межами. Різниця між абсолютною і відносною межами – це різниця варіантів, що зумовлені лексичним значенням дієслова, контекстом та мовленнєвою ситуацією. На рівні категоріального значення виступає лише ознака обмеженості дії межею. Наприклад: “等等!” 史强厉声说, 同时朝旁边的年轻警官挥了一下手。 «Dengdeng!» Shi Qiang lisheng shuo, tongshi chao pangbiande nianqing jingguan huile yixia shou. – «Зачекай» суворо сказав Ши Цян, водночас махнув рукою молодому офіцеру, що стояв поруч. У цьому прикладі обмеженість дії «махнути рукою» виражено морфологічним показником 了 le і додатково експліковано квантифікатором 一下 yixia, що вказує на однократність дії (Мерзлюк, 2017, с. 189).

Обмеженість дією межею, за О. В. Бондарком, охоплює всю сферу функціонування перфектива, який у центрі цієї сфери виступає як прототипна ознака, на периферії – у варіантах, що тією чи іншою мірою відхиляються від прототипу. Так само, зазначає О. В. Бондарко, функціонує ознака цілісності. Учений вказує, що дієслівний аспект є прикладом граматичної категорії з інтерпретаційною домінантою, в аспектуальних значеннях переважає інтерпретаційний компонент. Так, інтерпретація перфективів як цілісних дій пов'язана з абстрагуванням від того факту, що в реальній ситуації дії мають початок, середину та кінець. Типи використання імперфективів варіюють у широкій сфері, охоплюючи, з одного боку, семантику, протилежну семантиці перфективів, з іншого боку, семантику, в якій не отримують експліцитного вираження значення, протилежні значенням перфективів (нецілісність і необмеженість дії границею), ані ознаки, що виражаються формами перфективів (Бондарко, 2002, с. 69). Семантичні інваріанти у сфері граматики можуть бути зрозумілі й пояснені лише за умов, коли будуть визначені відношення категорійних значень граматичних форм до 1) лексичних значень слів; 2) лексико-граматичних розрядів; 3) інших граматичних категорій слова та синтаксичних конструкцій, з якими пов'язана ця категорія; 4) елементів контексту та мовленнєвої ситуації.

Форма перфектива йде з інваріантним значенням, яке лише конкретизується та модифікується контекстом, тоді як семантичний потенціал форм імперфективів має інший характер. Як зазначає О. В. Бондарко, ця форма не має інваріантного “позитивного” значення, проте має певну значущість, компетенцію, здатність виражати певний спектр семантичних ознак. Реалізація семантичного потенціалу імперфектива визначається активним впливом лексики, контексту та мовленнєвої ситуації.

Ми виходимо з того, що аспектуальне значення притаманне не стільки власне дієслову, скільки всій фразі; категорія аспектуальності визначається як універсальна. Спираючись на вищевказане твердження О. В. Бондарка, це дозволяє нам розглядати в китайській мові брак морфологічного показника як

одного із засобів вираження аспектуальних значень, що тривалий час ігнорувалося дослідниками категорії аспекту в китайській мові (Мерзлюк, 2017, с. 189).

Р. Сяо і Т. МакЕнері, Дай Яоцзін, розглядаючи ознаки перфективів і імперфективів, крім ознаки цілісності–нецілісності виділяють ще ознаку динамічності. Водночас ознака динамічності характерна для всіх перфективних і імперфективних аспектів китайської мови, лише дуративний аспект може мати ознаку як динамічності, так і статичності. На нашу думку, ознака динамічності – це одна з диференційних ознак акціональних класів предикатів китайської мови. Статичність або динамічність ситуації визначається взаємодією лексичного значення предиката, граматичної аспектуальної форми і контекстом, тому ми не можемо визначити ознаку динамічності як диференційну для граматичної категорії аспекта.

Таким чином, перфективи в китайській мові мають такі інваріантні значення: цілісна дія, що має межу; імперфективи, відповідно, мають негативну характеристику: нецілісна, негранична дія. Таким чином, хоча О. Даль зазначав, що в опозиції перфективність–імперфективність складно визначити, який елемент є маркованим, а який немаркованим (Хіао R, 2004, с. 73), ми можемо визначити в китайській мові перфективи як маркований елемент опозиції, тоді як імперфективні аспекти виступають як немарковані елементи (Мерзлюк, 2017, с. 190).

1.2 Формування та розвиток системи аспектуальних показників в китайській мові

Граматична категорія аспекту є одним із центральних питань теоретичної граматики сучасної китайської мови. Ми визначаємо категорію аспекту (виду) як граматичну категорію дієслова у всіх його формах, що виражає відношення процесу до його внутрішньої межі. (Мерзлюк, 2017)

Китайська мова загалом визнається мовою, у якій немає морфологічних показників для позначення часу. В усі періоди історичного розвитку китайської

мови категорія часу не існувала як граматична категорія, тоді як категорія аспекту могла виражатися різними морфемами. (Meisterernst, 2015, с. 33).

У сучасній китайській мові дослідники визначають різну структуру категорії аспектуальності. Р. Сяо і Т. МакЕнері визначають, що центром граматичного аспекту є опозиція перфектива й імперфектива. У цій опозиції дослідники китайської мови поділяють перфектив і імперфектив на категорії.

До перфектива в китайській мові відносять актуальний аспект (показником якого є суфікс 了 le), експерієнтивний аспект (суфікс 过 guo), делімітативний аспект (редуплікація дієслів), комплетивний аспект (структура з модифікатором результату дієслова). Серед імперфективів, відповідно, виділяють дуратив (суфікс 着 zhe), прогресив (препозиційний показник 在 zai), інсептивний аспект (модифікатор наряду 起来 qilai), континуатив (модифікатор наряду 下去 xiaqu).

Актуальний аспект Р Сяо і Т МакЕнері визначають як такий, що вказує на актуалізацію або реалізацію ситуації та розглядає її загалом. Експерієнтив визначається як аспект, який наголошує на ідеї, що щось було пережито до певного моменту часу. Делімітативний аспект вказує, що ситуація тривала протягом короткого відтинку часу. Комплетивний аспект вказує на те, що ситуація підійшла до свого завершення (Мерзлюк, 2017, с. 159)

Серед імперфективних аспектів дуратив позначає дію, що триває протягом певного відтинку часу, тоді як прогресив описує ситуацію, яка відбувається у певний час. Інсептив (інхоатив) вказує на початкову точку ситуації, континуатив вказує на продовження ситуації у проміжку між початковою і кінцевою точками. (McEnergy, 2004, с. 24 – 25).

Для подальшого аналізу функціональних особливостей показників аспекту в сучасній китайській мові необхідно розглянути процеси формування та змін аспектуальних показників, оскільки процеси формування системи цих показників, походження самих показників впливає на їхні функціональні та комбінаторні особливості.

Аспектуальні показники в китайській мові розвинулись у результаті процесу граматикалізації дієслів (虚化 *xūhuà*). Граматикалізація визначається як утрата повнозначним словом лексичної самостійності за умови його вживання у службовій функції або перетворення на службове слово чи морфему. Процес граматикалізації в китайській мові відзначається всіма дослідниками граматики, які зазначали, що службові слова в давні періоди розвитку китайської мови виступали як повнозначні слова.

На найбільш ранніх стадіях розвитку китайської мови, як зазначають дослідники, існувала морфологічна система, у якій також можуть бути виділені і дієслівні категорії, зокрема категорія аспекту. Дослідники відзначають наявність системи дериваційних афіксів, а також системи тонових змін для вираження різних граматичних значень в архаїчній давньокитайській мові.

Так, Унгер висуває гіпотезу, що суфікс *-s виконував аспектуальну функцію для утворення перфективної форми дієслова (Meisterernst, 2015, с. 35). Також дослідники зазначають, що в архаїчній китайській мові імперфективний та перфективний аспекти розрізнялись, відповідно, наявністю чергування глухих (імперфектив) та дзвінких (перфектив) початкових приголосних, а також наявністю двох суфіксів *-s для перфектива та *-h для імперфектива. Ці дослідження вказують, що існувало морфологічне розрізнення в системі дієслів, але наявні дані поки що не дозволяють стверджувати, що в архаїчній китайській мові категорія аспекту була систематично маркована.

У давньокитайській мові (X – II ст. до н. е.) існувала система препозиційних видо-часових показників. Давньокитайські видо-часові показники вказують на відносний час, позначають час не обов'язково стосовно моменту мовлення. Тільки в діалозі вихідною точкою зазвичай є момент мовлення. Якщо в реченні називається певний конкретний, об'єктивний час (дата, година), показник часу позначає час стосовно цього конкретного моменту або періоду часу. Нарешті, за послідовного опису подій, що відбулися в минулому, ці події описуються так, наче мовець безпосередньо спостерігає їх; отже, у

такому разі використання показників часу орієнтується на момент або період, коли відбуваються описувані події.

У давньокитайській мові існує декілька видо-часових показників: перфектива, давньоминулого і найближчого майбутнього. З огляду на те, що було сказано вище про загальний характер позначення часу цією мовою, непевне, більш правильно було би стверджувати, що ці показники виражають не час, а, скажімо, “передування”, “спогад” і “очікування”; значення минулого і майбутнього буде тоді лише окремим випадком цих більш загальних і невизначених категорій.

Давноминулий час виражається за допомогою службового слова 嘗 *chang* (зі значенням “колись”), яке походить від повнозначного дієслова зі значенням “пробувати”. Цей показник використовується, коли йдеться про події, про які в момент, який є підставою для відліку часу, можна судити лише по пам’яті або за розповідями інших людей

У пізній період давньокитайської мови показник 嘗 *chang* був витіснений іншим службовим словом 曾 *ceng*. Наприклад: 北藩蠻夷之鄙人，未尝见天子 *Běi fān mányí zhī bǐrén, wèicháng jiàn Tiānzǐ* – “Північні варвари – дикунки, ніколи не бачили Сина Неба”

Показником найближчого майбутнього є слово 將 *jiang*, теж дієслівного походження. Воно вказує, що подія очікується незабаром. Часто воно має відтінок наміру, але вживається і в назвах дій, що не залежать від волі суб’єкта. Наприклад: 楚子將死矣 *Chǔ zǐ jiàng sǐ yǐ* – “Князь Чу вже скоро помре”; 宴子將之楚 *Yàn zǐ jiāng zhī Chǔ* – “Янь-цзи збирався приїхати до царства Чу”. (Мерзлюк, 2017, с. 159)

У період середньокитайської мови з’являються нові, постпозиційні, видо-часові показники, хоча препозиційні показники, що існували в давньокитайській мові, продовжують використовуватись.

Нові постпозиційні показники (у сучасній китайській мові розглядаються як суфікси), як і видо-часові показники давньокитайської мови, утворюються в

результаті втрати дієсловами своїх лексичних значень. Серед основних постпозиційних вищо-часових показників дієслова в середньокитайській мові можемо виділити такі: 着 zhao, 地 di, 了 liao, 得 de, 过 guo, препозиційні показники 曾 ceng, 待 dai, 当 dang, 已 yi, 在 zai. Розглянемо ці показники детальніше. [14, с. 158].

Поспозиційний показник 了 liao використовується в таких випадках:

- дієслово, оформлене показником 了 liao, вказує на дію, що закінчилась до початку іншої дії;
- показник може вказувати на одиничну й завершену дію;
- має перфективне значення (незалежно від часу дії);
- якщо після показника 了 liao стоїть рахівне слово або обставина часу, ця форма вказує, що дія тривала в минулому протягом певного часу.

Наприклад: 有食一盤吃了 Yǒu shí yī pán chīliao – “Дала тарілку їжі, щоб [він] поїв”. 将我见了 Jiāng wǒ jiànliào – “Він побачив мене”, 有四子, 都死了 Yǒu sì zǐ, dōu sǐliao. – “У мене було четверо синів, і всі вони вмерли”. Цей показник перфектива розвинувся від дієслова 了 liao зі значенням “завершити”.

Дієслово 了 liao трапляється як результативне дієслово у структурах V1+O+V2 та V1+V2, де у функції V2 використовуються декілька дієслів зі значенням «завершити»: 已 yi, 竟 jìng, 毕 bì, 讫 qì, 了 liao, дієслово 了 liao починає переважати в цій структурі лише в період династії Тан. Структура V1+O+V2 пізніше розвинулася у структуру V1+V2+O, яка вже потім еволюціонувала у структуру V 了 +O.

Експерієнтів у китайській мові маркується за допомогою суфікса 过 guo, який вказує, що ситуація була пережита в минулому як мінімум один раз, але не триває до теперішнього часу. Відповідно до досліджень Чжао Юаньженя, розрізняють два варіанти суфікса 过 guo: 1) варіант із нисхідним тоном, який визначається як показник “неозначеного минулого аспекту”; 2) варіант із нейтральним тоном зі значенням “(ситуація) відбулася як мінімум один раз у минулому, колись”.

Етимологія показника 过 guo менше досліджена, ніж етимологія інших аспектуальних показників. Можливо, тому, що його синтаксичні зміни менш явні, ніж у показника перфектива 了 le. У давньокитайській мові він використовується як самостійне дієслово зі значенням «проходити». Перші випадки, коли 过 guo виражає завершену ситуацію, з'являються у 5 ст. н. е. Вони демонструють розвиток 过 guo від вираження просторових відношень до вираження темпорально-просторових відношень. Приклади, коли 过 guo використовується для маркування експерієнтива, починають траплятися лише в період династії Сун.

Показник 过 guo від повнозначного дієслова зі значенням «проходити» розвинувся в модифікатор на пряму дію (教请过来做生活 Jiào qǐng guòlái zuò shēnghuó – “Він наказав запросити вас виконати роботу”). У подальшому 过 guo використовується як модифікатор результату, який указує на завершеність. Лише потім він граматикалізується, вказуючи на експерієнтивне значення: 先前说过的话, 如何来得? Xiānqián shuōguò dehuà, rúhé láidé? – “Як можна покладатися на те, що він казав раніше?”

У період класичної давньокитайської мови 着 (著) zhe виступає як дієслово зі значенням “приєднувати, прикріплювати”. У періоди Хань і Вей він з'являється як друге дієслово у структурі V1+V2. Починаючи з періоду Південних і Північних династій 着 zhe поступово десемантизується. З одного боку, він не використовується як присудок, з іншого – зберігає певною мірою своє значення “приєднувати”, утворюючи каузативну конструкцію разом із дієсловом. У цей період 着 zhe використовується як локативний показник. У такій функції після структури V+着 стоїть обставина місця. У період Тан після цієї структури може вживатися і додаток, що призводить до зміни значення 着 zhe, яке набуває модифікатора результату.

Дуративне значення показника 着 zhe також розвинулося з його локативного значення. 着 zhe як показник дуратива виникає в період Північної

Сун (王力, 2000, 96). У середньокитайській мові 着 zhe використовується в таких випадках:

– вказує на випадкове досягнення результату або успішність дії (як модифікатор результату 着 zhaо в сучасній китайській мові;

– дієслова, оформлені цим показником, мають значення стану, що виникає в результаті дії. Ця форма утворюється як від перехідних, так і неперехідних дієслів. Наприклад: 众人都和闹着 Zhòng rén dōu hé nào zhaо – “Усі шуміли”;

– оформлює другорядний присудок – присудок, що вказує на дію, яка передувала основному присудку, або позначає дію, що відбувається одночасно з головним присудком. Наприклад: 崔宁指着前面道 Cui Ning zhizhaо qiánmiàn dào. – “Цуй Нін, указуючи вперед, промовив” (Мерзлюк, 2017, с. 159).

Препозиційний показник 在 zài вказує на подовженість дії. Загалом показник 在 zài в китайській мові використовується у трьох основних функціях:

- 1) повнозначне дієслово зі значенням “бути, знаходитися”;
- 2) локативний прийменник;
- 3) показник прогресивного аспекти.

Його функція як показника прогресива розвинулася від його просторової функції. Визначають, що найраніша функція 在 zài – прийменникова; як прийменник, він використовується в написах цзягувень, доволі рано з’являється в текстах як локативне дієслово, а в текстах класичної давньокитайської мови та текстах епохи Хань звичні ці обидві функції. Функція як аспектуального показника виникла відносно пізно, як вважають, під впливом південних діалектів китайської мови (Meisterernst, 2015, с. 50)

1. Показники 起来 qilai та 下去 xiàqu в китайській мові серед усіх інших показників аспекту розвинулися найпізніше. І, на відміну від інших показників, які повністю граматикалізувалися і втратили свою лексичну семантику, такі аспектуальні показники, як 起来 qilai і 下去 xiàqu певною мірою зберігають своє лексичне значення. Показники 起来 qilai і 下去 xiàqu починають вживатися в періоди Юань і Мін відповідно (王力, 2000, с. 100).

Препозиційні показники 曾 ceng і 已 yǐ використовуються в текстах середньокитайської мови як і в період давньокитайської мови, указуючи на дію, що відбувалася в минулому взагалі або нещодавно, та на перфективне значення відповідно. У сучасній китайській мові ці службові слова давньокитайської і середньокитайської мови перейшли до розряду прислівників у формі 曾经 cengjīng і 已经 yǐjīng.

У період середньокитайської мови також виникають препозиційні показники 当 dāng, що вказує на майбутнє, 待 dài – вказує на майбутнє з відтінком “збиратись, планувати”.

Розглянувши розвиток системи аспектуальних показників китайської мови, можемо зробити висновок, що вищевказана система розвинулася в результаті внутрішніх процесів, основними з яких є процеси граматикалізації повнозначних дієслів. Історичний розвиток морфологічних показників визначає їх функціональні особливості. Маємо зазначити, що процеси граматикалізації на сучасному етапі розвитку китайської мови ще продовжуються, чим можемо пояснити поєднання деякими службовими словами значень декількох аспектів (Мерзлюк, 2017, с. 159).

Висновки до першого розділу

В першому розділі нашої роботи ми дізналися, що з точки опозиції перфективності-імперфективності граматична категорія аспекту розглядалась лише в працях декількох науковці, які інтерпретують категорію аспектуальності в китайській мові як таку, що включає в себе лексичні аспектуальні класи та граматичну категорію аспекту, засобами вираження якої є морфологічні показники.

В процесі нашого дослідження ми дізналися, що перфективи розглядаються як такі, що спостерігають ситуацію ззовні, як єдину, неподільну подію, в той час як імперфективи, як аспекти, що розглядають ситуацію як нецілісну подію, що може бути розкладена на окремі стадії.

Під час розгляду граматичної категорію аспекту в китайській мові ми розглянули значення інваріанта категоріального значення та диференційних ознак перфективів і імперфективів. Визначаючи категорію аспекту як таку, що розглядає різні шляхи спостереження внутрішньої темпоральної структури ситуації, ми дізналися, що ситуація може розглядатися як цілісна, без виокремлення окремих фаз, що конструюють певну ситуацію (перфективи) та як така, що фокусується на внутрішній структурі (імперфективи).

Розглядаючи протиставлення перфективи / імперфективи в китайській мові ми виявили, що варто спиратися на комплекс ознак: цілісність і обмеженість дії границею, які доповнюють один одного. Окрім того в цьому пункті ми детально розглянули цей пункт ознак і в процесі аналізу ми виявили, що під цілісністю розуміється, що ситуація з аспектуальної точки зору розглядається як неподільна, тобто така, в якій три стадії розвитку ситуації (початок, продовження і завершення) утворюють єдине нерозкладне ціле, а ознака цілісності завжди пов'язана з поглядом на дію "ззовні". В свою чергу ознака обмеженості дії межею об'єднується з ознакою цілісності в аспекті повноти виявлення дії, вона фокусується на фіксації межі дії, вичерпаності дії. Окрім цього ми визначили, що

ця ознака поширюється як на дії, спрямовані на досягнення межі, але й на ті дії, які не пов'язані з такою направленістю.

Важливо зазначити, що розглядаючи ознаки перфективів і імперфективів, крім ознаки цілісності-нецілісності виділяють ще ознаку динамічності, яка водночас характерна для всіх перфективних і імперфективних аспектів китайської мови, але лише дуративний аспект може мати ознаку як динамічності, так і статичності.

Перфективи в китайській мові мають інваріативні значення. Розглядаючи інваріативні значення перфективів та імперфективів ми дізналися, що перфективи мають значення цілісності дії, що має межу, а імперфективи мають протилежну характеристику, якій особлива нецілісна, негранична дія.

Розглядаючи формування та розвиток системи аспектуальних показників в китайській мові ми дослідили, що у сучасній китайській мові дослідники визначають різну структуру категорії аспектуальності, в той час вказуючи, що центром граматичного аспекту є опозиція перфектива й імперфектива. У цій опозиції дослідники китайської мови поділяють перфектив і імперфектив на категорії.

Ми визначили, що до перфектива в китайській мові відносять актуальний аспект, експерієнтивний аспект, делімітативний аспект (редуплікація дієслів), комплетивний аспект (структура з модифікатором результату дієслова). Серед імперфективів, відповідно, виділяють дуратив, прогресив, інсептивний аспект та континуатив.

Ми поверхнево розглянули характеристику та функції аспектів перфективу та імперфективу для загального розуміння, але для подальшого аналізу функціональних особливостей показників аспекту в сучасній китайській мові ми розглянули процеси формування та змін аспектуальних показників, оскільки процеси формування системи цих показників, походження самих показників впливає на їхні функціональні та комбінаторні особливості.

РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ІМПЕРФЕКТИВНОСТІ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Дуративність, як засіб вираження імперфективу

Видо-часова форма із суфіксом 着 *zhe* вказує на те, що дія має місце в момент мовлення (час) і що вона, протікаючи безперервно, перетворилася на тривалий стан (вид), тобто форма з суфіксом 着 *zhe* вживається в тих випадках, коли потрібно позначити теперішній тривалий час.

За допомогою суфікса 着 *zhe*, що йде в постпозиції до дієслова, видо-часова форма може бути утворена тільки від нерезультативних дієслів; від прикметників (胖 *pàng* – “товстий”, 大 *dà* – “великий” тощо), а також від дієслів, що не позначають усвідомленої цілеспрямованої дії (типу 知道 *zhīdao* – “знати”, 有 *yǒu* – “мати”, 听说 *tīngshuō* – “кажуть/я (ми, ти, ви, він, вона, вони) чули, що...” тощо) видо-часова форма з суфіксом 着 *zhe* не утворюється:

我等着他, 他快要来的 *Wǒ děng zhe tā, tā kuài yào lái de* – Я чекаю на нього, він скоро має прийти.

我看着电视 *Wǒ kàn zhe diànshì* – Я дивлюся телевізор.

孩子念着一首诗 *Háizi niàn zhe yī shǒu shī* – Дитина читає вірш.

请稍后来, 父亲现在有事, 他交谈着电话 *Qǐng shāohòu lái, fùqīn xiànzài yǒu shì, tā jiāotán zhe diànhuà* – Зайдіть, будь ласка, трохи пізніше, батько зараз зайнятий, він розмовляє телефоном.

你进来吧, 他们正谈着话呢 *Nǐ jìn lái ba, tāmen zhèng tán zhe huà ne* – Заходь же, вони якраз розмовляють.

天黑了, 仍旧下着毛毛雨 *Tiān hēi le, réngjiù xià zhe máomáo yǔ* – Потемніло, як і раніше, йде дрібний дощ.

大家互相鼓舞着, 比赛着, 谁也不愿意落后一步 *Dàjiā hùxiāng gǔwǔ zhe, bǐsài zhe, shuí yě bù yuànyì luòhòu yī bù* – Усі [вони] підбадьорюють одне одного,

змагаються між собою, ніхто не хоче відстати [хоча б] на крок. собою, ніхто не хоче відстати [хоча б] на крок.

Якщо в реченні є два або більше однорідних дієслова-присудка, то суфіксом 着 zhe оформляється тільки останнє дієслово:

这个问题正在研究并讨论着 Zhè gè wèntí zhèngzài yánjiū bìng tāolùn zhe – Це питання якраз зараз вивчають і обговорюють.

Вживання суфікса 着 zhe після кожної з двох частин редульованого дієслова вказує на те, що під час перебігу дії сталося щось несподіване:

我们说着说着, 他就来了 Wǒmen shuō zhe shuō zhe, tā jiù lái le – Ми розмовляли, коли він (раптом) прийшов.

他走着走着, 突然摔倒了 Tā zǒu zhe zǒu zhe, túrán shuāidǎo le – Він ішов, ішов, – і раптом упав

Як виняток видо-часовий суфікс 着 zhe може вживатися після деяких прикметників, що позначають стан (найчастіше разом із конструкцією 正 / 在 / 正在.....呢 zhèng / zài / zhèngzài...ne). У цьому випадку він сигналізує про те, що цей стан триває, тягнеться у часі, триває:

他正忙着呢 Tā zhèng máng zhe ne – Він зайнятий (продовжує бути зайнятим).

Від дієслів стану видо-часовий суфікс 着 zhe утворює форму, що означає триваючий стан, не пов'язаний із будь-якою дією (тобто стан як такий), або ж вказує на місцеперебування / наявність / існування суб'єкта:

孩子睡着觉 Háizi shuì zhe jiào – Дитина спить.

门紧闭着 Mén jǐn bì zhe – Двері щільно зачинені.

牌子上写着: “请不要吸烟” Páizi shàng xiě zhe: “Qǐng bù yào xīyān” – На таблиці написано: “Прохання не палити”.

孩子们都在椅子上坐着 Háizimen dōu zài yǐzi shàng zuò zhe – Усі діти сидять на стільцях.

邮局的门还开着呢 Yóujú de mén hái kāi zhe ne – Пошта ще відкрита.

桌子上放着书 *Zhuōzi shàng fàng zhe shū* – На столі лежить книга.

狗在床底下躺着呢 *Gǒu zài chuáng dǐ xià tǎng zhe ne* – Собака лежить під ліжком.

Якщо дієслово являє собою дієслівно–об’єктний комплекс, кратність і суфікси до якого мають ставитися після першої частини, вищо–часовий суфікс 着 *zhe* також ставиться після першої частини:

我吃着饭, 他可睡着觉 *Wǒ chīzhe fàn, tā kě shuì zhe jiào* – Я їм, а він спить.

Вищо-часова форма із суфіксом 着 *zhe* може позначати не тільки дію, що відбувається в момент мовлення, а й дію, що відбувається в будь-який інший момент, зазначений обставиною часу або визначений за контекстом, але обов’язково сприймається як тривалий процес. Це явище являє собою відносне вживання дієслівної форми з суфіксом 着 *zhe* і, на думку деяких дослідників, має значення відносного теперішнього часу:

今天我整天在家里等着他 *Zuótiān wǒ zhěng tiān zài jiā lǐ děng zhe tā* – Учора я цілий день дочекав його вдома.

这种思想近来不住地折磨着他 *Zhè zhǒng sīxiǎng jìnlái bùzhùde zhémó zhe tā* – Ця думка останнім часом невпинно мучила його.

Іноді тривалість стану, віднесеного до минулого, позначається службовим словом 来 (着) *lái (zhe)*, яке ставиться наприкінці речення, якщо в реченні немає фразової частки:

我昨天上天津去来着 *Wǒ zuótiān shàng Tiānjīn qù láizhe* – Я вчора їздив у Тяньцзінь.

刚才你说什么来着? *Gāngcái nǐ shuō shénme láizhe?* – Що ти щойно говорив?

昨天开会你跟谁辩论来? *Zuótiān kāihuì nǐ gēn shuí biànlùn lái?* – З ким ти сперечався вчора на зібранні?

Іноді вищо-часова форма із суфіксом 着 *zhe* вживається в тих випадках, коли дія, подана у вигляді стану, що триває, віднесена до майбутнього (майбутній час вказується прислівником часу або визначається за контекстом).

Це явище можна визначити як переносне вживання дієслівної форми з суфіксом 着 zhe:

明天晚上我要在家里等着他 *Míngtiān wǎnshàng wǒ yào zài jiā lǐ děng zhe tā*
– *Завтра ввечері я чекатиму його вдома.*

Видо-часовий суфікс 着 zhe може маркувати в реченні другорядне дієслово (позиція так званого “дієприкметника незавершеного виду”), що стоїть першим та позначає стан або дію, яка є супутньою іншій дії, вираженій основним (другим) дієсловом:

他坐着看书 *Tā zuò zhe kàn shū* – *Він сидючи читав книгу.*

他举着红旗在前面走 *Tā jǔ zhe hóngqí zài qiánmiàn zǒu* – *Він ішов попереду, несучи червоний прапор.*

我常常看着电视吃饭 *Wǒ cháng cháng kàn zhe diànshì chīfàn* – *Я часто їм, дивлячись телевізор.*

“Дієприкметникове” значення дієслів з 着 zhe може бути й надалі “занижене” до значення оказіональних та/або фіксованих прийменників:

拉着小孩子的手走 *lā zhe xiǎo háizi de shǒu zǒu* – *Йти за руку з дитиною.*

贴着公路走 *tiē zhe gōnglù zǒu* – *Йти по шосе*

Суфіксом 着 zhe не оформлюються дієслова, які не можуть виражати тривалу дію, тобто не можуть протікати протягом тривалого часу (наприклад, 进 jìn “входити”, 出 chū “виходити” і т. п.), а також модальні дієслова, які самі по собі виражають тривалу дію або стан. п.), модальні дієслова, а також дієслова, які самі по собі виражають тривалу дію або стан (наприклад, 爱 ài “любити”, 恨 hèn “ненавидіти”, 怕 pà “боятися”, 知道 zhīdao “знати” тощо).

За наявності 着 zhe не-дієслово стану набуває низки властивостей предиката стану. Серед них особливо важливим для розуміння деяких уживань цього оператора є орієнтованість на суб’єкт. Акцентування уваги на суб’єкті надає висловлюванням з такими предикатами описового характеру. Подібні

комунікативні типи, поряд із перебуванням у просторі, ми відносимо до універсальних комунікаційних категорій.

У дискурсі такі висловлювання можуть описувати навколишній світ, де відбуваються ті чи інші події – характерні риси природи, відомості про місцевість, інформацію про спосіб знаходження об'єкта в просторі, описи екстер'єру та інтер'єру приміщень. Вони також можуть характеризувати агентивний суб'єкт, описувати його стан – внутрішній і зовнішній.

Порівняймо стани:

1а) 她心里想着 *Tā xīnlǐ xiǎngzhe* – Він перебував при таких думках.

1б) 他还在想这件事 *Tā hái zài xiǎng zhè jiàn shì* – Він усе ще думає про цю справу.

У таких висловлюваннях стан об'єктів, зокрема й нематеріальних сутностей або агентивних суб'єктів, описується в статичній формі їхнього буття, зокрема й у формі підсумкового стану, після того, як дія або процес припинилися. Ці висловлювання не повідомляють про подію або процес. Вони не просують розповідь, а дають інформацію про тло процесів і подій. Тому вони залишають відчуття незакінченості:

2а) 全家人都在电视前坐着 *Quánjiā rén dōu zài diànshì qián zuòzhe* – Уся сім'я сидить перед телевізором.

2б) 墙上挂着几张照片 *Qiáng shàng guàzhe jǐ zhāng zhàopiàn* – На стіні висить кілька фотографій.

2в) 一天晚上外面刮着大风，下着大雪 *Yītiān wǎnshàng wàimiàn guāzhe dàfēng, xiàzhe dàxiě* – Одного вечора на вулиці дув сильний вітер, йшов сильний сніг.

2в') 刮大风，下大雪了 *Guā dàfēng, xià dàxiěle* – Почалася буря зі снігом.

2г) 他穿得不多，在风雪里站着，觉得非常冷 *Tā chuān dé bù duō, zài fēng xuě lǐ zhànzhe, juéde fēicháng lěng* – Він погано одягнений, стоїть змерзлий, а кругом вітер і сніг.

Наведені приклади, за винятком (2в'), справляють враження або уривків, вирваних із контексту, або фонових описів, що готують введення повідомлень, які формують сюжетну лінію.

Також говориться, що цей службовий елемент передає значення: а) знаходження дії у своєму перебігу; б) продовженості стану; в) способу існування; крім того, 着 zhe утворює багатодієслівні речення. Під пунктом б) наведено приклади:

3а) 门开着呢 *Mén kāi zhene* – Двері ж відчинені

3б) 他穿着一件新衣服 *Tā chuānzhuó yī jiàn xīn yīfú* – Він одягнений у все нове

3в) 夜深了, 屋里的灯却还亮着 *Yè shēnle, wū li de dēng què hái liàngzhe* – Уже глибока ніч, а в кімнаті все горить світло.

У всіх цих прикладах ідеться про підсумковий стан агентивної дії, позначеної дієсловом, оформленим 着 zhe, і про те, що цей стан (це марковано за допомогою 着 zhe) має місце в момент мовлення. За допомогою такого предиката мовець характеризує суб'єкт. Про “продовженість” стану можна говорити тільки для (3в), де підкреслюється аномальність ситуації.

2.2 Прогресив, як засіб вираження імперфективу

Оператор 在 zài задає просторову локалізацію об'єкта або локалізацію дії в часі. Інваріантне значення морфеми 在 zài екзистенціально – “локалізація (знаходження) об'єкта в просторі та дії в певному стані”. У першому випадку оператор вводить локатив, а в другому – тимчасові параметри іменникової групи або дієслова (дієслівного сполучення), що описує дію в стані свого протікання.

Сам по собі показник 在 zài не встановлює часу дії і не визначає характер дії дієслова. Оскільки до сфери дії 在 zài входять лише дієслова діяльності, денотати яких перебувають у фазі свого перебігу, предикати із 在 zài семантично не суперечать ідеї “знаходження”, притаманній морфемі 在 zài, та набувають

актуального довготривалого значення й синхронної точки відліку, а сама морфема 在 zài може розглядатись як показник прогресиву.

Поняття точки відліку в часі (reference time) було введено Гансом Рейхенбахом. Починаючи з Рейхенбаха, часовий дейксис, описується за допомогою трьох понять: час мовлення (speech time), час події (event time) і точка відліку в часі.

Хоча показник 在 zài і не встановлює точку відліку, він орієнтований на неї, тому в мовленнєвому режимі, коли точка відліку в часі дорівнює часу мовлення, він вносить у тлумачення предиката компонент “у цей момент”. У цьому сенсі про 在 zài можна говорити як про аспектуально-темпоральний оператор. У сферу дії 在 zài можуть входити тільки акціональні дієслова або дієслова, що описують види діяльності:

1а) 小王在打电话 *Xiǎo wáng zài dǎ diànhuà* – Сяо Ван зараз розмовляє по телефону.

1б) 他还没走, 他在穿大衣 *Tā hái méi zǒu, tā zài chuān dàyī* – Він ще не пішов, він зараз одягає пальто.

1в) 他们在跳舞吗? *Tāmen zài tiàowǔ ma?* – Вони зараз танцюють?

Якщо в реченні є локатив, який зазвичай займає препозицію, оператор 在 zài ставиться перед ним, але до сфери його дії входить дієслово або дієслівне сполучення:

1г) 那个士兵在门外站岗 *Nàgè shìbīng zài mén wài zhàngǎng* – Цей солдат стоїть на посту за воротами.

Оператор 在 zài маркує не тільки дію з агентивним суб'єктом, а й дієслово, що позначає неконтрольовану дію:

1д) 风在吼, 马在叫, 黄河在咆哮 *Fēng zài hǒu, mǎ zài jiào, huánghé zài páoxiǎo* – Вітер виє, коні іржуть, (річка) Хуанхе вирує.

Видо-часова форма, утворена службовим словом 在 zài, вказує на те, що дія має місце в теперішньому (час) і що вона, протікаючи безперервно,

перетворилася на тривалий стан (вид); при цьому службове слово 在 zài, на відміну від видо–часових суфіксів, ставиться не після дієслова, а перед ним. Отже, ця аналітична форма за своїм значенням збігається із синтетичною, утвореною суфіксом 着 zhe.

За допомогою службового слова 在 zài видо–часова форма може бути утворена тільки від нерезультативних дієслів:

他们在研究情况 Tāmen zài yánjiū qíngkuàng – Вони вивчають ситуацію.

我在走我的路 Wǒ zài zǒu wǒ de lù – Я йду своєю дорогою.

他在说什么? Tā zài shuō shénme? – Що він каже?

太阳在转, 地球在转, 月球也在转 Tàiyáng zài zhuǎn, Dìqiú zài zhuǎn, Yuèqiú yě zài zhuǎn – Сонце обертається, Земля обертається, і Місяць теж обертається.

你不是在和我开玩笑? Nǐ bù shì zài hé wǒ kāiwánxiào? – Чи не жартуєш ти зі мною?

Цю форму дієслова можна вживати і в тих випадках, коли дію, представлену у вигляді триваючого стану, віднесено до минулого або майбутнього (конкретний час зазвичай вказується обставиною часу або визначається за контекстом), тобто аспект тривалості можна віднести до будь–якого часу – минулого, сьогодення або майбутнього (Yip Po–Ching & Don Rimmington, 2004, с. 106):

明天我整天在看电视 Míngtiān wǒ zhěngtiān zài kàn diànshì – Завтра я буду дивитися телевізор.

他在考虑自己的前途 Tā zài kǎolù zìjǐ de qiántú – Він розмірковував про своє майбутнє.

人们仍然在笑, 在哭, 在吵闹, 在斗争 Rénmen réngrán zài xiào, zài kū, zài chǎonào, zài dòuzhēng – Люди, як і раніше, сміялися, плакали, шуміли, боролися.

昨晚他们在斗纸牌 Zuó wǎn tāmen zài dòu zhǐpái – Учора ввечері вони грали в карти.

Якщо дієслову-присудку, вираженому формою 在 zài, передує другорядний член речення, то службове слово 在 zài ставиться перед ним:

你看, 我在给他写信 Nǐ kàn, wǒ zài gěi tā xiě xìn – Подивіться, я якраз пишу йому листа.

她还在和他说话 Tā hái zài hé tā shuōhuà – Вона все ще розмовляла з ним.

Службове слово 在 zài має синоніми 正 zhèng і 正在 zhèngzài, які замінюють його в позиції перед групою присудка. Значення всіх трьох службових слів ідентичне, проте є легкі смислові відтінки: 正 zhèng та 正在 zài семантично співвідносяться з поточним моментом, а 在 zài – з перебуванням у процесі; 正在 zhèngzài поєднує обидва елементи:

我正打电话 Wǒ zhèng dǎ diànhuà – Зараз я дзвоню (говорю) по телефону.

同学们正在准备考试 Tóngxuémen zhèngzài zhǔnbèi kǎoshì – Однокурсники готуються до іспитів.

Службові слова 在 zài, 正 zhèng і 正在 zhèngzài можуть сполучатися з дієсловом, оформленим видно-часовим суфіксом 着 zhe, вказуючи на значення “якраз зараз триває”:

我在询着计 Wǒ zài xún zhe jì – Я (якраз) обмірковую план.

他正在吃着饭呢 Tā zhèngzài chī zhe fàn ne – Він (якраз) їсть.

他们这时正做着什么呢? Tāmen zhè shí zhèng zuò zhe shénme ne? – Що ж вони зараз роблять? (戴耀晶, 1997, с. 72)

Вживання в таких реченнях фразової частки 呢 ne додає висловлюванню риторичного відтінку (Yip Po-Ching & Don Rimmington, 2004, с. 105–106). При цьому 着 zhe в заключній позиції обов’язково опускається, а в незаклучній може опускатися або зберігатися (戴耀晶, 1997, с. 73):

孩子们在睡觉呢 Háizimen zài shuìjiào ne – (Хіба ти не бачиш, що) діти сплять.

外面正在下(着)雨呢 Wàimiàn zhèngzài xià (zhe) yǔ ne – (Хіба ти не видно) зараз на вулиці йде дощ.

别麻烦他了。他正准备(着)考试呢 *Bié máfan tā le. Tā zhèng zhǔnbèi (zhe) kǎoshì ne* – Не турбуй його. Він (же) готується до іспитів!

Якщо присудок виражений дієслівною формою, утвореною службовим словом 在 *zài*, а наприкінці речення поставлено фразову частку 了 *le*, то це означає, що дія вже розпочалася і триває до теперішнього моменту:

你又在玩电脑游戏了吗? *Nǐ yòu zài wán diànnǎo yóuxì le ma?* – Ти вже знову граєш у комп'ютерні ігри?

朱桂英到了她的所谓「家」的时候, 已经在下雨了。(茅盾) *Zhū Guìyīng dào le tā de suǒwèi “jiā” de shíhòu, yǐjīng zài xià yǔ le. (Máo Dùn)* – Коли Чжу Гуїїн прийшла у свій так званий “дім”, уже йшов дощ. (Мао Дунь)

Службове слово 在 *zài* не вживається і перед такими дієсловами, як 穿 *chuān* “надягати”, 拿 *ná* “брати”, тобто замість 穿着 *chuān zhe* “носить (одяг)” не можна сказати 在穿 *zài chuān*, а замість 拿着 *ná* “тримає” не можна сказати 在拿 *zài ná*.

Висновки до другого розділу

В другому розділі нашого дослідження ми розглянули дуративність в китайській мові як засіб вираження імперфективу та видо-часовий суфікс 着 zhe.

В процесі дослідження ми дізналися, що суфікс 着 zhe набуває низки властивостей предиката стану, серед яких особливо важливим є орієнтованість цього оператора на суб'єкт. Окрім того, ми дізналися, що у дискурсі висловлювання з використанням суфіксу 着 zhe можуть описувати навколишній світ, де відбуваються ті чи інші події та можуть характеризувати агентивний суб'єкт, описувати його стан – внутрішній і зовнішній.

Не можливо не зазначити, що деякі вчені говорять про те, що цей службовий елемент передає такі значення як знаходження дії у своєму перебігу, продовженості стану, способу існування.

Важливим моментом нашого дослідження було дослідити, що видо-часова форма із суфіксом 着 zhe вказує на те, що дія має місце в момент мовлення і що вона, протікаючи безперервно, перетворилася на тривалий стан, тобто форма з суфіксом 着 zhe вживається в тих випадках, коли потрібно позначити теперішній тривалий час.

Під час дослідження ми дізналися, що як виняток, видо-часовий суфікс 着 zhe може вживатися після деяких формантів, що позначають стан, у цьому випадку він сигналізує про те, що цей стан продовжується, тягнеться у часі, триває.

Також ми дослідили, що видо-часова форма із суфіксом 着 zhe може позначати не тільки дію, що відбувається в момент мовлення, а й дію, що відбувається в будь-який інший момент, зазначений обставиною часу або визначений за контекстом, але обов'язково сприймається як тривалий процес.

Досліджуючи засоби вираження імперфективу в сучасній китайській мові, ми розглянули аспектуально-темпоральний оператор 在 zai, інваріативне значення якого – “локалізація (знаходження) об'єкта в просторі та дії в певному

стані”. У першому випадку оператор вводить локатив, а в другому – тимчасові параметри іменникової групи або дієслова (дієслівного сполучення), що описує дію в стані свого протікання.

Важливим фактором є те, що сам по собі показник 在 zài не встановлює часу дії і не визначає характер дії дієслова. Оскільки до сфери дії 在 zài входять лише дієслова діяльності, денотати яких перебувають у фазі свого перебігу, предикати із 在 zài семантично не суперечать ідеї “знаходження”, притаманній морфемі 在 zài, та набувають актуального довготривалого значення й синхронної точки відліку, а сама морфема 在 zài може розглядатись як показник прогресиву.

Цей оператор може вживатися в тих випадках, коли дію, представлену у вигляді тривалого стану, що вказує на процесуальність дії, віднесено до минулого або майбутнього, тобто аспект тривалості можна віднести до будь-якого часу – минулого, сьогодення або майбутнього.

В ході роботи ми розглянули синоніми службового слова 在 zài та їхні смислові відтінки. Окрім того, ми дослідили, що службові слова 在 zài, 正 zhèng і 正在 zhèngzài можуть сполучатися з дієсловом, оформленим видно-часовим суфіксом 着 zhe, вказуючи на те, що процес відбувається саме в момент мовлення.

До того ж ми дізналися, що в реченні в якому дієслово оформлене службовим словом 在 zài, а в кінці речення стоїть фразова частка 了 le, свідчить про те, що процес вже розпочалася і триває до теперішнього моменту.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті курсової роботи, ми визначили, що перфективи розглядаються як такі, що спостерігають ситуацію ззовні, як єдину, неподільну подію, в той час як імперфективи, як аспекти, що розглядають ситуацію як нецілісну подію, що може бути розкладена на окремі стадії.

Визначаючи категорію аспекту як таку, що розглядає різні шляхи спостереження внутрішньої темпоральної структури ситуації, ми дізналися, що ситуація може розглядатися як цілісна, без виокремлення окремих фаз, що конструюють певну ситуацію (перфективи) та як така, що фокусується на внутрішній структурі (імперфективи).

Розглядаючи протиставлення перфективи / імперфективи в китайській мові ми виявили, що варто спиратися на комплекс ознак: цілісність і обмеженість дії границею, які доповнюють один одного. В процесі аналізу цих ознак ми виявили, що під цілісністю розуміється, що ситуація з аспектуальної точки зору розглядається як неподільна та пов'язана з поглядом на дію "ззовні". В той час як ознака обмеженості дії межею об'єднується з ознакою цілісності в аспекті повноти виявлення дії, вона фокусується на фіксації межі дії, вичерпаності дії.

Розглядаючи формування та розвиток системи аспектуальних показників в китайській мові ми дослідили, що у сучасній китайській мові дослідники визначають різну структуру категорії аспектуальності, в той час вказуючи, що центром граматичного аспекту є опозиція перфектива й імперфектива. У цій опозиції дослідники китайської мови поділяють перфектив і імперфектив на категорії.

Ми визначили, що до перфектива в китайській мові відносять актуальний аспект, експерієнтивний аспект, делімітативний аспект (редуплікація дієслів), комплетивний аспект (структура з модифікатором результату дієслова). Серед імперфективів, відповідно, виділяють дуратив, прогресив, інсептивний аспект та континуатив.

Також ми розглянули дуративність в китайській мові як засіб вираження імперфективу та видо-часовий суфікс 着 zhe та дізналися, що у дискурсі висловлювання з використанням афіксу 着 zhe можуть описувати навколишній світ, де відбуваються ті чи інші події та можуть характеризувати агентивний суб'єкт, описувати його стан – внутрішній і зовнішній.

Ми дослідили, що цей службовий елемент передає такі значення як знаходження дії у своєму перебігу, подовженості стану, способу існування, видо-часова форма із суфіксом 着 zhe вказує на те, що дія має місце в момент мовлення і що вона, протікаючи безперервно, перетворилася на тривалий стан.

Потрібно зазначити, що ми виявили, що видо-часова форма із суфіксом 着 zhe може позначати не тільки дію, що відбувається в момент мовлення, а й дію, що відбувається в будь-який інший момент, зазначений обставиною часу або визначений за контекстом, але обов'язково сприймається як тривалий процес.

Більше того, ми розглянули аспектуально-темпоральний оператор 在 zai, інваріативне значення якого – “локалізація (знаходження) об'єкта в просторі та дії в певному стані”. Але ми дізналися, що в деяких випадках цей оператор вводить тимчасові параметри іменникової групи або дієслова (дієслівного сполучення), що описує дію в стані свого протікання.

Цей оператор може вживатися в тих випадках, коли дію, представлену у вигляді тривалого стану, що вказує на процесуальність дії, віднесено до минулого або майбутнього. Ба більше, в ході роботи ми розглянули синоніми службового слова 在 zai та їхні смислові відтінки.

Таким чином в ході нашої роботи ми розглянули перфектив та більшою імперфектив в китайській мові та аспектуальні показники, які є засобами вираження імперфективу в сучасній китайській мові.

АНОТАЦІЯ

之所以完成时和未完成时式方面正日益成为语言学家关注的焦点，是因为这项论文致力于研究在现代汉语中实现未完成类别的手段特殊性。

研究课题是在现代汉语未完成类别中审议结构和功能特征。研究的目的是识别汉语未完成类别的功能特征和手段。我们论文的任务是研究未完成类别的本质及其在中文中反映的规律，未完成类别的基本功能特征。研究对象是在现代汉语中的未完成类别。

科学材料使我们能够确定用现代汉语表示未完成类别的各种手段。这也提供了给我们更深入，研究，了解这个主题的机会。

在论文过程中我们确定了完成类别被视为从外部观察情况，作为一个单一的、不可分割的事件，而未完成类别，作为将情况视为一个非整体事件的方面，可以分解为独立的阶段。

我们还研究了汉语中作为表达未完成类别的持续态，我们也审议了“着”这个后缀。顺便说我们研究了进行态的“在”。换句话说，我们研究了怎么这两字在现代汉语中实现未完成类别的手段特殊性。

Список використаних джерел

1. Мерзлюк, Д.О. (2017). Диференційні ознаки перфективів і імперфективів у сучасній китайській мові. *Вісник Маріупольського державного університету*, 185–192.
2. Мерзлюк, Д.О. (2017). Формування та розвиток системи аспектуальних показників у китайській мові. *Одеський лінгвістичний вісник, №9, том 2*, 157–160.
3. Сорокін, С.В. (2009). *Турецька й українська мови в системі координат «ВИД – ЧАС – МОДАЛЬНІСТЬ» [Монографія]*. Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.
4. Comrie, B. (1976). *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Dahl, O. (1985). *Tense and Aspect Systems*. Oxford: Blackwell.
6. Li, C.N., & Thompson, S.A. (1989). *Mandarin Chinese: A Functional Reference Grammar*. University of California Press.
7. McEnery, T., & Xiao, R. (2004). *Aspect in Mandarin Chinese: A Corpus-based Study*. John Benjamins Publishing Company.
8. Meisterernst, B. (2015). *Tense and Aspect in Han Period Chinese*. De Gruyter Mouton.
9. Peyraube, A. (1999). *Historical Change in Chinese Grammar*. *Cahiers de Linguistique - Asie Orientale*, 28(2), 177-226.
10. Pulleyblank, E.G. (1995). *Outline of Classical Chinese Grammar*. Vancouver: UBC Press.
11. Ross Claudia, Ma Jing-heng Sheng, He Baozhang. (2006). *Modern Mandarin Chinese Grammar. A Practical Guide* — М.: Routledge, — 432 p.
12. Ross, C. (2014). *Modern Mandarin Chinese Grammar / C. Ross, Jing-heng Sheng Ma.*—N.Y.Routledge. —404p.

13. Smith C. (1997). *The Parameter of Aspect* / C. Smith. – Dordrecht ; London : Kluwer Academic. – 3495 p.
14. Xiao R. (2004). *Aspect in Mandarin Chinese : A corpus-based study* / R. Xiao, T. McEnery. – Amsterdam ; Philadelphia : J. Benjamins Pub. – 303 p.
15. Yip Po-Ching, Don Rimmington. (2004). *Chinese: A Comprehensive Grammar*. — London, New-York: Routledge. — p. 436.
16. 戴耀晶。(1997). *现代汉语时体系统研究 / 戴耀晶*。 – 江苏教育出版社。 – 177 页。 ; Dài Yàojīng. *Xiàndài hànyǔ shí tǐ xìtǒng yánjiū / Dài Yàojīng*. – Jiāngsū jiàoyù chūbǎn shè, 1997 nián. – 177 yè.
17. 翟燕。(2013). *汉语助词的历史发展概况及研究价值 // 河北大学学报*。 – 38 卷。 – 6 期。 – C. 93–95.
18. 高明凯。(1948). *汉语语法论*。 – 上海 : 开明书店。 – 696 页
19. 黎锦熙。(1955). *新著国语文法*。 – 北京 : 商务印书馆出版社。 – 327 页
20. 吕叔湘。(1984). *汉语语法分析问题 // 汉语语法论文集*。 – 北京。 – 481–571 页
21. 吕叔湘。(1990). *吕叔湘文集 [The Collected Works of Lǚ Shūxiāng]* (Vol. 2). 商务印书馆. (pp. 593).
22. 吕叔湘。(1999). *现代汉语八百词 [Eight Hundred Words of Modern Chinese]*. 商务印书馆. (pp. 760).
23. 马建忠。(1956). *马氏文通 [Mǎ Shì Wén Tōng]*. (pp. 447).
24. 王力。(2000). *汉语语法史 [History of Chinese Grammar]*. 商务印书馆. (pp. 348).
25. 王力。(1985). *中国现代语法 [Modern Chinese Grammar]* (王力文集; 第二卷). 山东教育出版社. (pp. 526).
26. 王力。(1984). *中国语法理论 [Theoretical Chinese Grammar]* (王力文集; 第一卷). 山东教育出版社. (pp. 515).

27. 赵元任。(1979). *汉语口语语法 [Chinese Spoken Grammar]*. 商务印书馆. (pp. 380).